

szintekhez s a hozzájuk kapcsolódó feladatokhoz közöl példaanyagot: vicceket, szójátékokat, kortárs verseket, melyek a nyelvtanórákon is helyet kaphatnának.

Az itt áttekintett írásokból is látható, hogy a humornak lényegi szerepe van az élet különböző területein, e kötet alapján pedig tudományos igénnyel kaphatunk – több dimenziós – képet a humor néhány arcáról.

VARGA MÓNIKA

Egy autonóm ember Török Gábor emlékének

Alkotó szerkesztő: NAGY L. JÁNOS. Szegedi Egyetemi Kiadó –
Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2011. 93 lap

Halálának tizenötödik évfordulóján jelentették meg kollégái, barátai e kötetet, s az olvasó elgondolkozik a benne közölt publikációs jegyzéket lapozgatva, látva e gazdag életművet, mennyivel, milyen értékekkel gyarapíthatta volna TÖRÖK GÁBOR (1929–1996) az elmúlt tizenöt év alatt a nyelvészeti-stilisztikai szakirodalmat. Sőt: még ma, 82 évesen is alkotó ember lehetne, ha a sors kegyesebb hozzá, tudva, milyen élénk szellemű, sokirányú – szakmai és szakmáján túli – műveltségű, önálló, független gondolkozású ember volt.

A Magyar Nyelv olvasói és a magyar nyelvész társadalom úgy ismerte meg az 1950-es években a fiatal kutatót, mint aki a hangtörténet, a szótörténet, a dialektológia, a nyelvjárástörténet iránt érdeklődik; tallózva ilyen tárgyú dolgozatai között, a következőket emelhetjük ki: „Adalékok a likvidák nyújtó hatásának jelentkezéséhez” (MNy. 1954: 32–7), „A szó belseji *v*+mássalhangzó-kapcsolat fejlődéséről szláv jövevényszavainkban” (MNy. 1955: 330–4), „A magyar *v* hangok történetéhez” (MNy. 1957: 358–75), „A labializáció egyik forrása” (MNy. 1959: 49–59), „A *falu* szó *faló* változatához” (MNy. 1958: 140) stb.

Csakhamar feltűntek azonban (igaz, már többnyire nem e folyóirat közleményeként) stilisztikai tanulmányai, elsősorban József Attila-kommentárjai. A jelen kötetben is közölt méltatásában BÉKÉSI IMRE így foglalta össze Török Gábor szakmai tevékenységének ilyen irányú alakulását: „Belekezdett a lírai nyelvnek, közelebbről József Attila költői nyelvének a kutatásába, s a stilisztika felől a poétika, az irodalomesztétika felé tágította ki vizsgálatai határát, sorozatban publikált tanulmányaival, könyveivel a szakterület meghatározó egyéniségévé vált. 1968-ban jelent meg *A líra logika. (József Attila költői nyelve)* [...], ezt követte 1974-ben két mű: a *Lírai igefüggvények stilisztikája* és a *Költői rébuszok*, majd 1976-ban a *József Attila-kommentárok*.” (Idéztem az ismertetett kötet 9. lapjáról.) Továbbá: „A pecsétek feltörése” (1983), végül: „Pontok és kérdőjelek az általános stíluselméletben” (1990).

Úgy tapasztaljuk, hogy tevékenységének ez utóbbi területe tanárként és kutatóként egyaránt máig hat: egyéni szemléletmódjával, érvelésének sokoldalúságával mind tanítványainak, mind a stilisztika kutatóinak elismerését elnyerte, hatását több fiatal kutató munkásságán is felismerjük.

Az ismertetett kötet tanulmányai és a benne közölt visszaemlékezések igazolják a fenti megállapítást.

A tanulmányok sorát B. FEJES KATALIN „A megsejtett búcsú (József Attila: Klárisok)” című dolgozata nyitja. A gondolatmenet Török Gábor versértelmezéséhez kapcsolódik, s ehhez az alaphoz a szerző hozzáteszi a maga értelmezését a vers szintaktikai felépítéséből kiindulva a forma jelentésalakító szerepét kutatja, majd szövegtani megközelítéssel magyarázatot keres a költemény versmondatainak szigorú párhuzamos felépítésére.

LENGYEL ANDRÁS (irodalomtudósként a nyelvészek között) „»Én inkább Hegellel tartok« Egy kései József Attila-szöveg értelmezéséhez” címmel írt tanulmányát szenteli Török Gábor emlékének. A vizsgált szöveg József Attila értekező életművéhez tartozik. Lengyel András textológiai és interpretációs problémákat kíván megoldani József Attila műveinek megbízható szövegkritikai kiadásához. A szerző vitatja, hogy a költőnek „Hegel, Marx, Freud” címmel közölt tanulmánya befejezett, autentikus szöveg, azt állítja, hogy a *Literatúra* című folyóiratban 2008-ban közzé tett változatot „különböző idejű és indítékú” szövegekből vegyítették a kutatók. József Attila számára az alapfilozófia nem a marxi, hanem a hegeli; a marxi pozíciót az eredeti Hegellel „írja felül”, s freudiánus megfontolásokkal egészíti ki. Szerinte az emberi lényeg nemcsak társadalmi, hanem természeti viszonyok függvénye is, s így a véletlen, mely Marxnál nem szerepel, a költő gondolkodásában, miként Hegelnél, helyet kap.

BÉKÉSI IMRE az „Éltem, így érdemeltem én meg” kezdetű József Attila-sonett elemzésével kapcsolódik Török Gábornak ahhoz az 1965-ből való gondolatmenetéhez, mely szerint a jelöletlen viszonyok működését is látni kell a költeményekben, nemcsak a felszín. „Kihagyott és rejtett kompozíciós elemek” című írásában a választott vers töredékeségét taglalja (miért hiányzik az első terzina harmadik sora; miért nincs címe a versnek), majd az utolsó, záró terzina rejtett értelmét kutatja. Az utolsó versszakot szillogisztikus gondolatmenetnek minősíti, melyben az „én kilépek elibétek” sor kis premissza szerepű, s feltételezett kompozíciós elemekkel kapcsolódik az előzményekhez: ha valaki kilép a többiek elé, akkor megelőzi, megakadályozza a cselekvésben a többieket – mondja. Ezt a jelentésszerkezetet a szerző meggyőző ágrajzzal is igazolja.

Török Gábor József Attila szegényember-verseiben elemezte a poliszémikus önrím verstani-stilisztikai szerepét, ezzel ellentmondott annak a nézetnek, mely szerint az önrím monoton, primitív, igénytelen költői megoldás. HELTAI BÁLINT ebből kiindulva bemutatja Tinódi önrímeinek poliszémikus voltát a *vala* és a todalékrímek példatárán is, továbbá vizsgálja a csoportrím, az öllelkező rím, a páros rím, a keresztrím és a belső rím elhelyezkedését a Tinódi-szövegekben. Ezzel cáfolja a korábbi szakirodalom nézetét Tinódi rímelésének egyhangúságáról.

NAGY L. JÁNOS „József Attila, Tisza, Török Gábor” című dolgozata személyes hangú bevezetéssel indul, majd két József Attila-szöveg (szövegváltozat): „A távol új s új egeket szór” (1924?) és a „Reggeli” (1925–28) több szempontú összevetését végzi el; vizsgálja a lexikai és főként képi felépítésük különbségeit, igazolva, hogy a későbbi változat letisztult, természetes és líraian tárgyias. A két „változatban” az azonosságot formailag a kompozíciós jegyek jelentik, jelentésükben pedig a szeretetvágy kifejezése. A tanulmány közli a két szövegváltozatot ritmikai képletük elemzésével. A szerző végül azzal tisztleg Török Gábor emléke előtt, hogy elismeri: lehet vitatkozni egyik vagy másik változat értékei mellett vagy ellen, miként József Attila-szemináriumain Török Gábor és tanítványai tettek.

A kötet a következőkben emlékezéseket közöl: GRÉTSY LÁSZLÓ meleg sorai Török Gáborral való sok évtizedes szoros baráti, családi, szakmai kapcsolatáról szólnak, megismerjük írásából a kivételes műveltségű, művészettörténeti tájékozottságú, zenekedvelő és -értő Török Gábort. VEKERDI ZSUZSA mint a Magyar Fonetikai, Foniátriai, Logopédiai Társaság aktív tagját mutatja be Török Gábort. HELTAI BÁLINT, VITÁNYI BORBÁLA, KOLTAI TIBOR, volt tanítványai méltatják Török Gábor előadásainak és szemináriumainak kivételes léghőjét, gazdag tartalmát. A megemlékezéseket NAGY L. JÁNOS „Török Gábor nélkül” címmel közölte, József Attila-idézetekből kiinduló ihletett sorai zárják.

A Dokumentumok című részben Török Gábor szakdolgozat-bírátaiból olvashatunk válogatást, majd BODNÁR GYÖRGY opponensi véleménye következik kandidátusi értekezéséről és PÉTER LÁSZLÓNAK a Délmagyarországban 1976-ban közölt recenziója a szerzőnek „József Attila-kommentárok” című kötetéről. Ugyancsak a Délmagyarországban jelent meg az 1994-es születésnap interjú: az írás önmagával szemben is kíméletlenül őszinte emberként állítja elének Török Gábort.

A kötetet Török Gábor tudományos publikációinak válogatott bibliográfiája zárja.

Török Gábort a nyelvész társadalom életében is nagyra becsülte. Az „autonóm ember” azonban önálló véleményalkotása és vélemény-nyilvánításai miatt sokszor került összeütközésbe a szegedi főiskola felsőbb vezetőivel. 1977-ben rokkantnyugdíjas lett. Kandidátusi (1985) és akadémiai doktori fokozatát (1992) már rokkantnyugdíjasként szerezte meg. 1989-ben a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanácsa rehabilitálta, és felterjesztette a Művelődési Minisztériumhoz a főiskolai tanári cím odaítélésére, s ezt meg is kapta.

Miként az 1989-es rehabilitáció, az itt bemutatott kötet sem csupán megemlékezés egy kimagasló életműről, hanem – BÉKÉSI IMRE szavaival – erkölcsi elégtétel is.

V. RAISZ RÓZSA

T Á R S A S Á G I Ü G Y E K

A Magyar Nyelvtudományi Társaság 107. közgyűlése

A Magyar Nyelvtudományi Társaság 2011. december 14-én az ELTE BTK Múzeum körüti tanácstermében tartotta meg 107. közgyűlését.

1. Kiss Jenő elnök üdvözölte a megjelenteket, és felkérte Prószéky Gábor egyetemi tanárt, tartsa meg előadását, melynek címe: „A nyelvtechnológia és a magyar nyelvtudomány”.¹

2. Az előadás elhangzása után Juhász Dezső főtitkár terjesztette elő jelentését a Társaság 2011. évi működéséről:

Tisztelt Közgyűlés! A Magyar Nyelvtudományi Társaság 107. évének munkájáról a következőkben számolhatok be.

¹ L. jelen számunk első tanulmányát.